

Propaganda en spionage in de Nederlandse filmwereld tijdens de Eerste Wereldoorlog

'Von Stimmungen lasst es er sich nicht fortreissen'

Ivo Blom

Anderhalf jaar geleden heb ik op de conferentie 'Leven naast de catastrofe. Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog' een lezing gehouden over de rol van de film in Nederland tijdens die oorlog en de manieren waarop de strijdende partijen probeerden het neutrale Nederland te peilen via spionage en te beïnvloeden via propaganda, zowel door fictie- als non-fictiefilms. Die lezing is vorig jaar ook opgenomen in de gelijknamige congresbundel. Deze lezing zal gedeeltelijk op die lezing terugvallen.

Onderzoek in Duitsland en Engeland

Tussen 1994 en 2000 ben ik bezig geweest aan een proefschrift over de Nederlandse film distributeur en bioscopeigenaar Jean Desmet, een man die juist vlak voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog actief was in Nederland. Ik heb dat onderzoek gedaan op basis van het bedrijfsarchief dat tegenwoordig bij het Filmmuseum zit, samen met wat over is van Desmets films (zo'n 900 stuks) en de bijbehorende reclame van foto's, affiches, programma's, strooibiljetten en dergelijke. Om Desmet echter te situeren in zijn tijd heb ik ook onderzoek gedaan in andere bronnen zoals de Nederlandse vakbladen en aangezien zijn filmaanbod nagenoeg geheel uit het buitenland kwam, ben ik ook in buitenlandse archieven onderzoek gaan doen. Zo kreeg ik via een bevriend filmhistoricus uit Frankfurt een enorme stapel fotokopieën van het archief van het Auswartigen Amt in Potsdam en in Londen ploegde ik naast filmarchieven de archieven van het Ministry of Information en dat van Foreign Affairs door. In het Public Record Office opende ik mappen van dat Ministry of Information als eerste na de periode van de Tweede Wereldoorlog, toen MI 5 zich voor het opzetten van een spionagedienst liet inspireren door de activiteiten in 1914-1918. Het Public Record Office had ook zogenaamde klappers op de correspondentie van het Britse consulaat in Rotterdam. De echte brieven waren niet voorradig maar de indexen hadden wel steeds korte beschrijvingen van iedere brief, zodat je een aardig beeld kreeg van de activiteiten van de Britten en hun vijanden in Nederland. Ik vond dit enorm fascinerend, al wist ik wel dat het maar aan de rand van mijn proefschrift zat. Daarom kwam de Rotterdamse conferentie me goed van pas, zodat ik een wat uitgebreidere versie van mijn bevindingen daar kwijt kon. Onlangs heb ik een wat de Duitse kant betreft een nog iets uitgebreidere versie kunnen aanleveren voor een prestigieuze driedelige publicatie van het Haus des Dokumentarfilms over de Duitse documentairefilm. In het eerste deel, over het Wilhelminische Duitsland, en onder redactie van Martin

